

УДК 008:791.66:316.334.56

ЕТНОФЕСТИВАЛІ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАРАДИГМИ МІСЬКОЇ КУЛЬТУРИ (НА ПРИКЛАДІ ФЕСТИВАЛІВ ЛУЦЬКА)

Лапчук О.О.

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

У статті здійснено спробу висвітлити вплив етнофестивалів на формування соціокультурного простору середнього міста (на прикладі Луцька). Проаналізовано роль етнофестивалів «Берегиня», «Поліське літо з фольклором», «Різдвяна містерія», «З Різдрвом Христовим», «Різдвяні піснеспіви», «Різдво у Луцьку», «Вишиті обереги еднання», «Великдень у Луцьку», «Національний фестиваль вареника», «З любов'ю до сала», «Фестиваль національної кухні» у творенні національної парадигми міської культури. Розглянуто локації проведення етнофестивалів у Луцьку. Досліджено вплив міжнародних фестивалів та наукових конференцій на імідж міста. Звернено увагу на важливість збільшення кількості майстер-класів на етнофестивалах.

Ключові слова: етнофестиваль, міська культура, традиції, фольклор, народна культура, Луцьк.

Постановка проблеми. Людське буття неможливе без адаптації у культуру. В залежності від місця проживання мешканців науковці виділяють сільську та міську культуру. Європейською культура має обидва вектори розвитку, до 18 століття українські міста розвивались так само як і європейські, проте на кінець століття відбувається занепад економічного розвитку. У 19 столітті процес деукраїнізації зупинив розвиток міської культури. У радянський період та на перших етапах становлення незалежності переважна більшість населення почала сприймати місто як сукупність адміністративних, державних установ, об'єктів нерухомості тощо. Тому, на жаль, у нас час відсутня повноцінна культура міст як спосіб організації дозвілля міської частини населення держави. Оскільки міська культура є елементом загальної культури України, тому виникає потреба дослідити міську культуру на сучасному етапі, а саме вплив різноманітних культурних подій, акцій, масових свят на її подальший розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження феномену фестивалю висвітлювалося в працях Сергія Зуєва, Михайла Шведа, Олени Дячкової, Олени Гінди та інших українських науковців. Етнофестивалі Луцька в плані історії створення, розвитку охарактеризовані лише частково. Фольклорні фестивалі, зокрема «Берегиня» і «Поліське літо з фольклором», стали предметом зацікавлення Світлани Чернецької у праці «Фестивалі фольклору в соціокультурних процесах України кінця ХХ – початку ХХІ століття». Олена Сичова у дисертації «Мистецькі фестивалі в соціокультурному просторі малих і середніх міст сучасної України» характеризує специфіку функціонування й розвитку мистецьких фестивалів у малих і середніх містах, окреслює значення таких заходів для художнього життя населених пунктів. Д. Зубенко у статті «Розвиток фестивального руху в сучасній Україні» окрім розкриття особливостей фестивального руху в сучасній Україні, виділяє позитивні та негативні риси сучасних фестивалів, можливі шляхи покращення ситуації.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на інформативність останніх досліджень та розкриття певних аспектів соціального та культурного значення

фестивалів, їх впливу на міську культуру, проте залишається малодослідженим питання впливу фестивалів зокрема етнофестивалів, на становлення і розвитку соціокультурного простору міста та формування національної компоненти міської культури.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є висвітлити роль етнофестивалів Луцька у становленні національної парадигми культури міста

Виклад основного матеріалу. Важливими компонентами сучасної міської культури є фестивалі як активна форма проведення дозвілля мешканців міста, огляд народних ремесел, досягнень у музиці, кіномистецтві тощо. Дослідник Сергій Зуєв зауважує, що «фестиваль стає чи не найефективнішим засобом тимчасового підвищення культурного статусу міста» [3, с. 96]. Кожне місто завдяки фестивалю може тимчасово отримати статус культурної столиці та бути відомим не тільки в країні, але й у світі. Свого часу міжнародний фестиваль українського фольклору «Берегиня» став візитною карткою міста Луцька, і започаткував виникнення подібних фольклорних дійств в Україні. А міжнародний фестиваль «Поліське літо з фольклором» утвердив імідж міста серед близько 50 країн-учасниць фестивалю. Можна стверджувати, що «один лише статус міжнародного фестивалю автоматично виводить місто-організатор на рівень репрезентатора національної культури в світі» [3, с. 97]. Місто постає як центр культурного простору регіону, країни, світу. Завдяки «Поліському літу з фольклором» у вересні 1996 року на засіданні Генеральної Асамблеї Міжнародної Ради Організації Фестивалів Фольклору і Традиційних Мистецтв (СІОФФ) Україна була прийнята 69 повноправним членом цієї авторитетної організації. Тому і офіс української Національної Секції СІОФФ знаходиться в Луцьку [5].

Звертаючи увагу власне на традиційну складову міської культури, варто зазначити, що вагомий внесок фестивалів у культурне і соціальне життя міста беззаперечний. Зокрема такі етнофестивалі як «Берегиня», «Поліське літо з фольклором», «Різдвяні піснеспіви», «Різдво у Луцьку», «Великдень у Луцьку», сприяють збереженню та популяризації фольклорної спадщини, дійства «З Різдрвом Христовим» та «Різдвяна містерія» знайомлять глядача із традиціями вер-

тепу та різдвяної драми театру ляльок. Гастрономічні фестивалі є своєрідним продовженням давніх ярмаркових традицій «Фестиваль національної кухні», «З любов'ю до сала» та «Національний фестиваль вареника» розкривають різноманітність традиційних страв.

Мистецькі фестивалі, як зауважує Олена Сичова, «стають ефективним інструментом у вирішенні сучасних проблем культурного розвитку територіальних громад малих і середніх міст; вони виконують важливу функцію компенсації відсутності розвинених постійно діючих культурно-мистецьких інституцій.» [6, с. 8]. Етнофестиваль бере участь у творенні культурно-дозвілєвого простору міста для людей будь-якого віку, при міжнародних фестивалях відбуваються міжкультурні діалоги, виставки та ярмарки народних виробів роблять традиційне мистецтво близьким і доступним для лучан.

У період глобалізації етнофестивалі сприяють вихованню молоді на національних традиціях, адже щороку зменшується кількість первинних носіїв фольклору, і виникає необхідність передачі фольклорної спадщини наступним поколінням. Молодь завжди активно бере участь у запропонованих діях, активно спілкується з учасниками фестивалю, глядачами. Тому варто звернути увагу на недостатню кількість майстер-класів на етнофестивалях Луцька, адже присутність народних майстрів дає широкі можливості для їх проведення. Поодинокими є уроки зі створення ляльки-мотанки, ліплення виробу на гончарному крузі, але цього далеко не достатньо, враховуючи усю різноманітність традиційних промислів та велику кількість бажаних створити виріб своїми руками. Тим більше, що для цього організаторам не потрібно турбуватися про надсучасне обладнання чи видатки на дорогу сировину. Не кращою є ситуація на гастрономічних фестивалях, де глядачам пропонують лише подивитися на приготування українських страв, не беручи безпосередньої участі. Фактично лише на міжнародному фестивалі «Поліське літо з фольклором» майстер-класам приділено достатню увагу. Кожен лучанин, незалежно від віку і хореографічних навиків може долучитися до танцювальної мозаїки країн-учасниць фестивалю. Уроки проходять послідовно, тому не потрібно обирати, можна ознайомитися із традиційними танцями різних народів. Пряме залучення відвідувачів до подій на фестивалі є дуже важливим, лише таким чином зможе розвиватися народне мистецтво, викликаючи зацікавлення в молоді, та обдарованих людей, лише коли глядач зможе стати повноцінним учасником фестивалю, він зможе правильно сприймати ту атмосферу, яка створюється під час дійства.

Окрім підвищення соціокультурного статусу міста етнофестивалі розвивають його інтелектуальний потенціал, через різноманітні семінари, конференції, симпозіуми. Особливістю фестивалю «Берегиня» був (за винятком двох останніх) високий науковий супровід. Участь науковців із різних країн і галузей дослідження народної творчості сприяла залученню до сфери спілкування як художніх керівників колективів так і краєзнавців, фольклористів, а також широких кіл аспірантів та студентської молоді. Кожен

колектив мав можливість фахової оцінки свого виступу, а відтак і передумови професійного зростання. Участь науковців сприяла підвищенню статусу як самих фестивальных дійств так і фольклору в цілому.

Залучення різних фахівців професійного мистецтва, які використовують здобутки фестивалів у своїй професійній діяльності, сприяло формуванню уявлень про можливості застосування народної творчості у міській культурі та втілення фольклорних традицій у формуванні міської парадигми.

Поєднання народного та професійного театрального мистецтва передбачав фестиваль «Різдвяна містерія». Він залучив до Луцька театральні колективи лялькарів в основному з європейських країн. Публічні заходи також супроводжувалися наукові семінарами, що давало можливість учасникам краще збагнути суть походження та розвитку різдвяних містерій у світі, синтезу сакрального та розважального начал. Завдяки цьому фестиваль у Луцьку став широковідомим в театральних колах Європи. Це перший у світі фестиваль лялькових театрів на різдвяну тематику [1 с. 57]. Фестиваль був відомим і серед європейських науковців. В семінарах брали участь провідні мистецтвознавці, фольклористи, культурологи, театрознавці багатьох країн Європи. Самі ж лучани мали можливість ознайомитися з театральними традиціями різних країн та оцінити рівень трансформації народного театрального мистецтва у професійне.

Неабияку популярність у світі набувають гастрономічні фестивалі, які по суті є продовженням давніх ярмаркових традицій. Багато років в різних містах Європи проводяться такі дійства, наприклад, в Німеччині є Октоберфест та Штутгартський фестиваль пива, фестиваль вина в Угорщині; фестиваль сиру в Нідерландах. Візиткою українських харчових вподобань у світі вважають сало. Тому оригінальною спробою представити українську гастрономічну культуру у Луцьку став фестиваль «З любов'ю до... сала». Однак як показала практика волянини не володіють значними традиціями різних способів приготування цього харчового продукту. Сало тут вважають буденним продуктом, який не вимагає особливих приготувань. Тому окрім спеціальних конкурсів та фіксації рекордів, організатори дійства здивувати лучан не змогли. Як наслідок – авторське право на проведення цього фестивалю його організатор передав Полтаві, хоча цього року місцева преса анонсувала проведення «З любов'ю до... сала» у Луцьку. Схожа доля спіткала і «Національний фестиваль вареника», його згодом перейменували у «Фестиваль національної кухні», на якому не акцентується увага лише на одному виді їжі, а представлені різноманітні українські страви.

Етнофестивалі дають можливість у повній мірі розкрити потенціал міста та допомагають гостям дізнатися про культурні надбання, історичні пам'ятки та традиції міста. Прослідковується певна історична закономірність у виборі місцевими організаторами локації для проведення масових дійств, часто це найбільший майдан – Театральна площа. Ще з давніх часів народні свята і масові гуляння, які були своєрід-

ними прототипами фестивалів, відбувались саме у центрі життя міста. Роман Набоков зауважує, що «з 18 століття міський майдан стає місцем проведення масових святкувань. ... Міський святковий майдан виявився тим резервуаром, куди зливалися різні за походженням, за часом виникнення види народного мистецтва, створюючи особливий світ зі своєю особливою атмосферою, естетикою, стилістикою» [4]. І у нашому випадку, організатори надають перевагу міському майдану, оскільки саме тут відбуваються фестивалі вишитих рушників «Вишиті обереги єднання», етнофестивалі «Різдво у Луцьку» та «Великдень у Луцьку», проводять концерти фольклорні гурти на фестивалях «Берегиня» та «Поліське літо з фольклором». Інші міські «open-air» дійства зазвичай мають прописку у Центральному парку культури і відпочинку імені Лесі Українки. Це фестивалі «З любов'ю до сала», «Національний фестиваль вареника», «Фестиваль національної кухні». У холодну пору року не завжди зручно проводити дійства на відкритих майданчиках, тому міський фестиваль «Різдвяні піснеспіви» та фестиваль вертепів «З Різдром Христовим!» відбуваються у Палаці культури міста Луцька.

Мабуть, найекзотичнішою локацією, яка відображає історію краю, є Луцький замок (так званий замок Любарта, датований 14 ст.) – пам'ятка архітектури національного значення. Відкриття або заключні концерти міжнародних фестивалів «Берегиня» та «Поліське літо з фольклором» часто проводяться саме там, що дає можливість глядачам поринути в особливу атмосферу, яку творять древні стіни замку і мелодійні народні співи, запальні танці учасників. Інколи події фестивалю не обмежуються однією територією, а місця проведення тих чи інших етапів фестивалю різні. Наприклад містечко майстрів або виставка народних ремесел можуть відбуватись на головному майдані міста, парад учасників – на пішохідній вулиці, заключний концерт – у стінах замку.

Разом із беззаперечним позитивним впливом етнофестивалів на розвиток соціокультурного стану міста варто зазначити що такого роду дійства репрезентують народну культуру, витворену у сільському землеробському середовищі, у міський простір. Порушення традиційної архаїчності та сакральності традицій призводить до спрощення початкових елементів. Здебільшого на етнофестивалях увага приділяється «видовищності» дійства, а не його первинному семантичному навантаженню, тому часто замість місцевих звичаїв, зразків народного мистецтва та промислів відтворюють їх «узагальнений» або «сценічний» варіант, при цьому втрачається і смислове наповнення, і локальна особливість. Як наслідок, на фестивалях відбувається переосмислення і

приспосовування культури, витвореної в аграрному середовищі до промислового типу життя. Така «видозмінена традиційність» теж необхідна, адже в процесі «освоєння» сільської культури у середовищі міста відбувається творення національного компонента міської культури.

Ще одним негативним аспектом значення такого роду масових дійств, як зауважує Д. Зубенко, є ймовірність того, що «мистецькі фестивалі можуть містити у своїй презентаційній частині твори сумнівної якості, натомість реклама заходу поширює уявлення про його престижність...» [2, с. 113]. Мистецькі твори, презентовані на етнофестивалях, зазвичай є виготовленими народними майстрами безпосередньо, тому за їхню якість хвилюватись не доводиться. А от щодо іншої частини висловлювання, то інколи, відвідуючи фестивалі, складається враження, що організатори витрачають більше зусиль на рекламу свого заходу, а не на його проведення. Необгрунтовано завищені показники під час презентації фестивалю, а в реальності низький мистецький рівень дійства, всупереч сподіванням організаторів, не сприяють збільшенню кількості відвідувачів (якщо це не разова подія), оскільки глядач уже не піде вдруге на фестиваль, який не виправдав його очікувань, не зацікавив. Тому організаторам варто надмірно завищувати якісну планку при рекламі акції, на прес-конференціях, аби майбутні відвідувачі достеменно розуміли, що побачить, прийшовши на свято

Висновки і пропозиції. Етнофестивалі представляють та популяризують народну культуру у місті, забезпечують збереження національних мистецьких здобутків та передачу фольклорної спадщини від покоління до покоління, розширюють творчі зв'язки між учасниками фестивалів, презентують діяльність різноманітних культурно-мистецьких закладів міста. Таким чином відбувається підтримка концепції національного відродження, яке ми спостерігаємо. Завдяки висвітленню у ЗМІ інформації про розвиток подій на святі поширюється національна ідея та культурні досягнення.

Масові акції впливають на формування мислення, світогляду, естетичних смаків у мешканців міста. Тому варто підвищувати якість і кількість такого роду подій у Луцьку, необхідно збільшувати кількість майстер-класів народних майстрів, де разом із оволодінням певними навичками, відвідувач має можливість безпосереднього спілкування з учасниками фестивалю, долучається до неповторної атмосфери дійства і стає її творцем, а не просто глядачем.

Отже, фестивалі з етнічним напрямом є важливим чинником у відродженні традицій мистецтва та розвитку міської культури сучасної України.

Список літератури:

1. Денисюк В. Творчі дива. Нариси з історії Волинського театру ляльок і Міжнародних фестивалів «Різдвяна містерія» / Володимир Денисюк. – Луцьк: Надстир'я, 2002. – 160 с.
2. Зубенко Д. Розвиток фестивального руху в сучасній Україні / Д. Зубенко // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право: зб. наук. пр. – К., 2011. – Вип. 4 (11). – С. 110-114.
3. Зуєв С. Сучасний культурний простір та семіотика музичного фестивалю (на матеріалах Харкова) [Текст]: дис. ... канд. Мистецтвознавства: 17.00.01 / Зуєв Сергій Павлович; Сумський держ. педагогічний ун-т ім. А.С.Макаренка. – Суми, 2006. – 207 арк., арк. 182-207.
4. Набоков Р. Фестиваль у контексті святково-сміхової культури / Р.Г. Набоков // Культура України. – 2013. – Вип. 43. – С. 118-126. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ku_2013_43_16

5. Поліське літо з фольклором [Електронний ресурс] // Палац культури м. Луцьк: [сайт]. – Режим доступу: <http://culture.lutsk.ua/festyvali/poliske-lito-z-folklorom/>. – Назва з екрану.
6. Сичова О. Мистецькі фестивали в соціокультурному просторі малих і середніх міст сучасної України [Текст]: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 26.00.01 / Сичова Олена Віталіївна; Нац. акад. кер. кадрів культури і мистецтв. – Київ, 2015. – 16 с.

Лапчук О.О.

Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки

ЭТНО ФЕСТИВАЛИ КАК СПОСОБ ФОРМИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПАРАДИГМЫ ГОРОДСКОЙ КУЛЬТУРЫ (НА ПРИМЕРЕ ФЕСТИВАЛЕЙ ЛУЦКА)

Аннотация

В статье предпринята попытка осветить влияние этнофестивалей на формирование социокультурного пространства среднего города (на примере Луцка). Проанализирована роль этнофестивалей «Берегиня», «Полесское лето с фольклором», «Рождественская мистерия», «С Рождеством Христовым!», «Рождественские песнопения», «Рождество в Луцке», «Вышитые обереги единения», «Пасха в Луцке», «Национальный фестиваль вареника», «С любовью к салу», «Фестиваль национальной кухни» в создании национальной парадигмы городской культуры. Рассмотрены локации проведения этнофестивалей в Луцке. Исследовано влияние международных фестивалей и научных конференций на имидж города. Обращено внимание на важность увеличения количества мастер-классов на этнофестивалях.

Ключевые слова: этнофестиваль, городская культура, традиции, фольклор, народная культура, Луцк.

Lapchuk O.O.

Lesya Ukrainka Eastern European National University

ETHNIC FESTIVALS AS A TOOL OF FORMATION OF THE NATIONAL PARADIGM OF URBAN CULTURE (BASED ON EXAMPLES OF LUTSK FESTIVALS)

Summary

The aim of the article is to highlight the ethnic festivals' impact on formation of socio-cultural space of a middle city (based on the example of Lutsk). The role of ethnic festivals, such as «Beregynia», «Poliske lito z folklorom», «Rizdviana misteria», «Z Rizdvom Hrystovym!», «Rizdviani pisnespivy», «Rizdvo u Lutsku», «Vyshyti oberehy yednannia», «Velykden u Lutsku», «Natsionalnyi festyval varenyka», «Z liuboviu do sala», «Festyval natsionalnoi kukhni», in the creation of the national paradigm of urban culture was analyzed. Locations of staging of ethnic festivals in Lutsk were considered. The impact of international festivals and scientific conferences on the image of a city was researched. It was paid attention to the importance of increasing the number of master classes during ethnic festivals.

Keywords: ethnic festival, urban culture, traditions, folklore, folk culture, Lutsk.